

POZNÁMKY K VEDENÍ A HODNOCENÍ ZÁVĚREČNÝCH PRACÍ, PŘIPRAVOVANÝCH A OBHAJOVANÝCH NA KATEDŘE RELIGIONISTIKY

Účelem těchto poznámek není zmechanizování a zbyrokratizování procesu vedení a hodnocení závěrečných (bakalářských a magisterských) prací. Jde nám spíše o opak: domníváme se, způsob doprovázení studenta pedagogem by měl nejen ctít, ale i podporovat akademickou svobodu a tvůrčího ducha. Tyto poznámky ale vycházejí z předpokladu, že pokud se tato tvůrčí volnost má zhodnotit v kvalitní závěrečné práci, může a má být usměrněna několika základními doporučeními.

I.

Prvním z těchto doporučení je poctivá četba odborné literatury, protože jedině četbou je možné osvojit si základy odborného stylu. Četbu odborných textů nelze nahradit posbíranými poznámkami. Především z četby odborné literatury studentovi vysvitne téma, které by chtěl v závěrečné práci pojednat. Na bakalářské úrovni může být nějaký odborný problém pouze shrnut a nahlédnut z různých pozic, na magisterské úrovni se pak předpokládá též návrh řešení a snaha o posunutí odborné diskuse o kousek dál.

II.

Zatímco ve volbě tématu by studentovi měla být dopřána svoboda, ohraničená pouze studovaným oborem, doporučujeme, aby student měl před očima velmi úzký, striktně vymezený a jasný cíl své práce. Tento cíl se pochopitelně může poněkud změnit, jak bude práce pokračovat. Vždy by ale měl být zřetelně formulován a zapsán. Studentovi by mělo být jasné, že na základě tohoto cíle nakonec vytvoří závěr své práce, a to nejlépe tak, aby četba závěru vedla ke srozumitelnému badatelskému výtažku. Cíl práce by měl být formulován v kontextu světového a českého bádání, aby bylo jasné, v čem je práce nová, na koho navazuje, vůči jakému pojetí se vymezuje atp. Čím úžeji a jasněji si student formuluje cíl, tím spíše pak bude možné stručně a srozumitelně shrnout to, o čem práce je a co prokazuje. Je dobré, když se toto shrnutí vejde do jedné věty nebo alespoň do jednoho odstavce. Na magisterském stupni by práce měla obsahovat zřetelně formulovanou tezi, kterou by pak student obhájil i před těmi, kteří práci nečetli. Tezi a její obhajobě by tak měli rozumět i ti, kdo jsou akademicky činní v pouze příbuzném oboru.

III.

Doporučujeme, aby student a vedoucí jeho práce vzdorovali tlaku na to, aby název práce byl závazně stanoven v předstihu. Tento tlak bohužel často vede k tomu, že název nakonec neodpovídá jejímu cíli, závěru a badatelskému výtažku, protože cíl se v průběhu práce poněkud proměnil. O změnu názvu práce je možné požádat v souladu s vnitřními předpisy fakulty. Jedním z nejčastějších důvodů změny názvu práce je zjištění, že cíl nebude možné naplnit kvůli nedostatku kvalitní odborné literatury. Prozkoumání toho, zda student si bude schopen literaturu zajistit, by tedy měl být jeden z jeho prvních pracovních kroků.

IV.

Ze stanovení cíle vyplyne metoda. Doporučujeme, aby už na bakalářském stupni práce obsahovala metodologickou kapitulu, anebo alespoň několik odstavců metodologické rozvahy.

Student by měl jasně vysvětlit a odůvodnit terminologii, se kterou bude pracovat. Součástí rozpravy o metodě by měla být reflexe primárních zdrojů i reflexe stavu bádání o zvoleném tématu, tedy pojednání o základních sekundárních zdrojích. Součástí těchto reflexí by mohly být i otázky dostupnosti zdrojů, věrohodnosti, úhlů pohledu apod. Pokud bude práci ilustrovat průzkum, je dobré uvést v úvodní kapitole základní informace o něm a detaily nechat na kapitole, která se průzkumu bude věnovat.

V.

Z cíle a metody vyplyne, jakou bude mít práce strukturu. Doporučujeme, aby byla jednoduše pochopitelná, tedy aby v žádném okamžiku čtenář nebyl na pochybách, proč student píše právě toto a proč to píše na daném místě. Práce by měla být konsistentní v tom smyslu, že neobsahuje žádné zbytné pasáže a odbočky. (Pokud je odbočka potřeba, měla by mít podobu jasně ohraničeného exkursu.) Student nemusí svůj výklad začínat vždy „od Adama“, ale může u čtenáře předpokládat schopnost orientace v tématu na základě „orientačních bodů“, které vyznačí poukazem na odbornou literaturu. Více než třístupňové členění závěrečné práce bývá nepřehledné. Je možné doporučit i krátké úvody ke každé kapitole sdělující, k čemu má kapitola dospět, anebo krátké závěry, shrnující to, co kapitola přinesla.

VI.

Neumíme si představit, že téma, cíl, metoda, výchozí odborná literatura a hrubé obrysy struktury práce by nebyly pečlivě konzultovány s vedoucím dříve, než student přistoupí k samotnému psaní. Ke konzultaci, která je podkladem udělení prvního zápočtu, patří i časový rozvrh jednotlivých fází (heuristika, zpracování úvodních pasáží, vytyčení pracovních hypotéz, vypracování hlavní části, analýza a syntéza atd.). Další zápočty vedoucí uděluje na základě studentova plnění tohoto časového rozvrhu. Práce by měla být odevzdána teprve tehdy, až jsou student i jeho vedoucí přesvědčeni, že u obhajoby uspěje.

VII.

Povzbuzujeme studenta, aby měl ambici na badatelsky přínosnou práci. Rezignace na úsilí o zapojení studenta do akademické rozpravy je demotivující a velmi oslabuje naději na dobrý výsledek, ať už takto rezignuje vedoucí práce, nebo samotný student. Dosavadní studium by mělo studentovi dodat takové sebevědomí, aby při vši skromnosti vyplývající z úrovně jeho znalostí a zkušeností prezentoval svoje pozorování, názory a závěry. I na bakalářském stupni, který připouští kompilaci, má student usilovat o vlastní, originální pohled, který může odbornou diskusi obohatit. Je samozřejmě nutné, aby tento vlastní vklad byl přesvědčivě a pečlivě argumentačně podložen. Student by neměl ztrácet ze zřetele perspektivu uplatnění své práce nebo alespoň její části v odborných nebo populárně odborných časopisech, na internetu, ve studentských soutěžích apod.

VIII.

Rozsah práce by měl být určen právě tímto úsilím o přínos a nikoli počtem stran či úhozů. Práce má mít především smysl. Nejasnosti tohoto kritéria přitom není třeba se příliš obávat. Smysluplnou práci je jen těžko možné odevzdat v rozsahu menším, než je formálně nařízeno, a i horní hranice počtu stran je v zásadě vymezena úrovní bádání, které odpovídá bakalářskému nebo magisterskému stupni. Student by každopádně neměl mít žádný důvod k tomu, aby počet popsaných stran považoval za relevantní pro hodnocení svého díla.

IX.

Závěrečná práce vyžaduje akademický přístup, ale tím není řečeno, že v ní není místo pro subjektivní vyjádření. Naopak: práce bude srozumitelnější, pokud student objasní své motivy pro volbu tématu a zmíní ty části své životní cesty, které s tématem souvisejí. Je jen třeba, aby to učinil v samostatné části, např. v Předmluvě nebo v Úvodu, a oddělil tento osobní „kontext“ od kontextu odborného. Stejně tak práce může být obohacena osobním hodnocením, mravními soudy, etickými souvislostmi, apely a dalšími podněty, které téma může na osobní rovině přinášet. Je ale třeba, aby pasáže, které nesou tato osobní sdělení, byly odděleny od odborné diskuse. Jinými slovy, pisateli i čtenáři musí být v každé části textu jasné, zda autor vystupuje jako religionista, nebo jako angažovaný občan, jako stoupenec duchovní nauky, příslušník náboženského společenství popř. ještě v jiné roli.

X.

Doporučujeme, aby od samého počátku nebyla podceňována formální stránka závěrečné práce a její vylepšení nebylo odsouváno na pozdější dobu. Už jenom odborný styl totiž není možné si osvojit jinak než průběžně a v delším období, tedy vlastně v celém průběhu studia. Podobně dlouhodobou záležitostí je vypěstování schopnosti logické argumentace a dodržování logického návazného způsobu výkladu. Je totiž velmi důležité, aby text byl dobře strukturován také uvnitř odstavců a jednotlivých vět a vystavěn od známého k neznámému. Pro dosažení logické vnitřní struktury textu také záleží na tom, zda jsou vždy oddělována výchozí fakta od tvrzení, k nimž autor dospěl.

XI.

Současný vědecký úzus vyžaduje přísné odlišování vlastních a převzatých myšlenek a tvrzení. Předpokládá se přitom, že vlastními jsou všechna ta tvrzení, která nejsou buď obecně známa, anebo výslovně připsána jinému autorovi. Doporučujeme tedy velmi pečlivou práci již ve fázi přípravných poznámek nejen s citáty jiných autorů, ale i s parafrázemi (převyprávěním) jejich textů. Jak citáty (vyznačené uvozovkami), tak parafráze musejí odkazovat ke svým zdrojům, a to tak, že ani u delších parafrází nevznikne pochybnost o tom, kdo je autorem. Doporučujeme, aby systém odkazů sledoval některou obvyklou citační normu; důležitější než výběr normy je ovšem její konsistentní zachování v celé závěrečné práci.

XII.

Závěrečná práce pochopitelně vychází z odborné literatury, navazuje na ni a předkládá její seznam. Rozpravu o výběru a relevanci této odborné literatury vzhledem k tématu a cíli práce jsme doporučili umístit do metodologické části. Autor samozřejmě nemusí (a mnohdy ani nemůže) použít veškerou literaturu, která se k jeho tématu vztahuje. Doporučujeme ale, aby prokázal, že má o této literatuře přehled a že výběr literatury, který učinil, je odůvodněný. Je samozřejmé, že jak studentův výběr, tak odůvodnění výběru se děje v rámci nejen české, ale základní cizojazyčné odborné literatury.

XIII.

Odborný styl je jediným přípustným stylem závěrečné práce. Vyznačuje ho výběr ze všech jazykových prostředků, tedy nejen lexikálních, ale i syntaktických a morfologických. Doporučujeme proto pečlivou kontrolu textu tak, aby byl správně gramaticky vystavěn a aby tato stavba byla vždy v souladu s obsahovým sdělením. Je tedy vhodné se vyhnout obecným jazykovým klišé a populárním jazykovým „prefabrikátům“ a vyvarovat se takových forem, jakými

je např. prézens historický, nepravá vztahná vedlejší věta, vybočení z větné stavby, kumulace genitivů či pasivních tvarů apod. Vlivem angličtiny se někdy nevhodně prosazuje nesprávné psaní velkých písmen či nesprávné používání čárek, oddělujících příslovečná určení na začátku vět. Alespoň do určité míry jistě platí pravidlo, že úroveň výstavby textu odpovídá úrovni myšlení.

XIV.

Kultura jazyka, o níž hovoří předchozí odstavec, se velmi viditelně odráží také v pravopise, transkripci nečeských pojmů a v úrovni cizojazyčného abstraktu a resumé. Za pravopisnou normu není bohužel možné považovat současnou publicistiku (v níž jsou časté např. kombinace číselného tvaru a pádové koncovky nebo nedostatky v přechylování), ale je třeba se orientovat podle akademických příruček. Spolehlivá a nejsnáze dostupná je k dispozici na adrese <http://prirucka.ujc.cas.cz>. Špatnou zkušenost studenti stále opakují s psaním „nahru-bo“, tedy s počáteční ignorací všech pravidel (a dokonce i s vynecháním počítačové kontroly pravopisu), neboť doufají, že text později „vyčistí“. Známý, několikrát přepsaný a přečtený text se ovšem „čistí“ velmi špatně a obvykle v něm zůstává velké množství chyb. Celkově ale především doporučujeme neztratit ze zřetele pedagogickou zkušenost, že úroveň studentovy odborné práce obvykle silně pozitivně koreluje s jeho jazykovou kulturou, a pěstovat tuto kulturu od samého začátku studia. Nízká úroveň této kultury může být jen těžko utajena pomocí služby korektora.

XV.

Od napsaného textu závěrečné práce není možné oddělit jeho veřejnou obhajobu. Doporučujeme, aby se student na tuto obhajobu připravil konsistentní argumentací vůči všem připomínkám, které získal od vedoucího práce a oponenta v jejich písemných posudcích. Jen u mimořádně vynikajících nebo mimořádně špatných prací si umíme představit, že tato studentova příprava nemá formu písemných poznámek.

*Zdeněk Vojtíšek a další pedagogové katedry religionistiky
Husitské teologické fakulty Univerzity Karlovy*